

Sodelovanje pomladnih strank je potrebno

Metod Berlec, foto: Gregor Pohleven

Dr. Marko Kremžar

Marko Kremžar je eden uglednih in vidnih predstavnikov slovenske skupnosti v Argentini. Pred demokratičnimi spremembami v Sloveniji je veljal za eno osrednjih osebnosti slovenske politične emigracije. Leta 1946 je emigriral v Avstrijo. Od leta 1949 živi v Buenos Airesu, kjer je 1958 diplomiral in 1973 doktoriral iz gospodarskih ved. Deloval je predvsem kot gospodarstvenik in ekonomist, hkrati pa kot eden vodilnih zdamskih politikov. Pomemben je bil kot organizator in pedagog slovenskega srednjega šolstva v slovenski skupnosti v Buenos Airesu. Ob poklicnem delu je razvil tudi bogato literarno dejavnost, še bolj pa strokovno (sociološke in politološke razprave). Kremžarjeve raznolike spise povezuje iskanje rešitev, ki bi Slovincem omogočile, da premagajo zgodovinske razdore in si ustvarijo družbo, ki bi bila skladna s temeljnimi krščanskimi vrednotami. Z njim smo se pogovarjali konec julija.

Gospod Kremžar, kako je slovenska skupnost v Argentini praznovala 20. obletnico razglasitve samostojne slovenske države? Pri vas ste o nujnosti samostojne Slovenije razmišljali in javno govorili že pred desetletji ...

Res smo imeli v politični emigraciji vedno pred očmi možnost slovenske državne osamosvojitve. Nekatere skupine, npr. Slovensko državno gibanje, so se posvečale izključno temu vprašanju. Slovenska ljudska stranka, kateri sem pripadal in jo od leta 1984 vodil, pa je to jasno izrazila leta 1982, ob svoji 90-letnici, v programski izjavi, ki so jo podpisali člani njenega vodstva s treh celin. V njej se zavezuje, da bo delovala za uresničenje naravne pravice slovenskega naroda, »da se združi v svoji državi«.

Glede praznovanja dvajsetletnice samostojne Slovenije pa naj pojasnim, da je v Argentini več krajevnih slovenskih skupnosti in je bilo zato tudi jubilejno praznovanje na raznih krajih te prostrane dežele. V Buenos Airesu je bilo osrednje slavlje v krogu Zedinjene Slovenije, ki je naša krovna organizacija. Začeli smo s spominsko sveto mašo v cerkvi Marije Pomagaj, ki je bila za to priložnost polna rojakov, hvaležnih za dar slovenske države. Sveto daritev je opravil prelat dr. Jure Rode v navzočnosti veleposlanika Tomaža Mancina in gospe ter predstavnikov raznih organizacij in domov. Sledila je slovesnost v dvorani škofa Gregorija Rožmana, kjer je tokrat govoril pravnik Božidar Fink, ki je bil v času osamosvajanja v Argentini predstavnik slovenske vlade. Spominsko srečanje pa smo sklenili, kot je že navada, ob praznično pogrnenih mizah, z večerjo.

Se pravi, da je slovenska skupnost pri vas še zelo živa?

Naj se ustavim pri vašem vprašanju, ki ga v taki ali podobni obliki rojaki iz diaspore večkrat slišimo. Kadar vprašajo za koga, »ali je

še živ«, je to navadno zato, ker se čudijo, da kljub pričakovanju še ni »preminil«. To lepo oriše, kako gleda večina rojakov iz domovine na slovensko diasporo. Pozorni so morda na bližnja dogajanja, a večji del ne vidi celotne slovenske kulturne, gospodarske pa tudi politične realnosti, ki presega tako meje države kakor tudi narodnega ozemlja. Izselseljenstvo že od srede devetnajstega stoletja predstavlja okrog 20 odstotkov slovenskega narodnega telesa. Seveda generacije odmirajo, a prihajajo in se rojevajo nove, med katerimi marsikje ne bo težko najti več narodne zavesti, kot je zadnja leta najdemo v kakem ljubljanskem predmestju. Če bo diaspora ohranjala slovensko pripadnost in zavest, je v veliki meri odvisno od tega, ali bodo čutili, da jih imajo drugi deli naroda resnično za svoje, ali pa gledajo v njih, kot smo tudi že slišali, »le nenavaden sociološki pojav«.

Kako številčni ste?

Težko bi odgovoril s kako ševilko. Preštavamo se ne. Po vojni nas je prišlo iz begunskih taborišč več kot tri tisoč, precej političnih beguncev pa se je priselilo tudi kasneje. Številčnejši so bili – že ob našem prihodu v Argentino – slovenski izseljenci iz časa med obema vojnama. Od teh jih je veliko pribеžalo pred fašizmom, drugi so prišli za delom. Medtem so družine narastle, nekaj pa je bilo osipa. Na naših sobotnih osnovnošolskih tečajih pa tudi na srednješolskem tečaju vsako drugo soboto je število učencev in dijakov pa tudi učnih moči že nekaj let precej enako. Ne raste niti ne upada. Zato mislim, da še vedno drži, da je Slovencev v Argentini kakih trideset tisoč, med temi več kot štiri tisoč državljanov, od katerih se jih na d tisoč redno udeležuje volitev.

Živimo po različnih krajih in v raznih delih mesta. Srečujemo se v krajevnih domovih, pri slovenskih mašah, v šolah in ob prireditvah, ki jih je med letom kar precej. Nekateri prihajajo v slovensko skupnost redno, drugi občasno, nekateri nikoli, a se vendarle zavedajo svojih korenin.

Kaj bi morala Slovenija storiti, da bi bili Slovenci po svetu še bolj povezani z matično domovino?

Iz Slovenije pa kljub demografski krizi ni bilo povabila, kaj šele kakega vladnega programa, ki bi emigrantom, ki bi to želeli, ta korak olajšal.

Najprej bi kazalo popraviti, če je mogoče, nekaj napak. O Slovincih po svetu se zadnje čase precej govori in piše, manj pa o škodi, ki so jo naredili slovenskemu zdomstvu v prvih letih po osamosvojitvi razni funkcionarji samostojne slovenske države.

Ob osamosvojitvi in takoj po njej je slovensko emigracijo po vsem svetu ne glede na izvor in kraj zajel val navdušenja. Ljudje so množično hoteli pridobiti slovensko državljanstvo, pri tem pa mnogi doživeli prva razočaranja, ki so močno odmevala po vsej diaspori. Moralni so prosili in dokazovali pravico do državljanstva ljudje, ki so v tujini skozi generacije ohranjali slovenstvo, marsikatera prošnjaja je bila zavržena na različnih stopnjah domače birokracije, ne malo pa se jih je izgubilo po raznih občinskih predalih. Temu razočaranju je kmalu sledilo drugo. Veliko evropskih držav z močno emigracijo je v devetdesetih letih vabilo izseljence, naj se vrnejo domov in pomagajo gospodarski in kulturni rasti svojih dežel. To so naredili med drugimi Italijani, Hrvatje, Španci, Poljaki, iz Slovenije pa kljub demografski krizi ni bilo povabila, kaj šele kakega vladnega programa, ki bi emigrantom, ki bi to želeli, ta korak olajšal.

Potemtakem gledate na to pesimistično.

To ni pesimizem. Na žalost je bil zamujen enkratni zgodovinski moment za povezavo slovenske države z rojaki po svetu. Imam vtis, da je zaradi tega v zdomstvu nekoliko upadlo zanimanje za dogajanje v slovenski državi, ne pa narodna zavest. Seveda so se razmere v teku let v marsičem spremenile, čeprav je še vedno razvidno, da kažejo slovenske oblasti naklonjenost do izseljencev, predvsem če ti ostanejo, kjer so. Vendar menim, da je treba zamujeno polagoma nadgraditi z vztrajnim gojenjem osebnih stikov, v prvi vrsti med člani novih generacij. V tem pogledu je hvalevredna državna pomoč, ki omogoča vsako leto maturantom, da spoznajo Slovenijo, in učiteljem, da se od časa do časa tam izpopolnjujejo. Mislim, da bi bilo obojestransko koristno tudi omogočiti mladim, da v Sloveniji dopolnjujejo študije ter navežejo stike s svojimi vrstniki, tem v domovini pa bi bilo treba oživiti zavest, da je Slovencev več kot dva milijona, ki živita v mejah slovenske države.

Ste gospodarstvenik, ekonomist. Kakšen je zdajšnji gospodarski položaj v Argentini glede na to, da je bila država pred leti v hudih finančnih težavah?

Od finančnih težav, ki so pahnile Argentino v hudo gospodarsko krizo, je minilo že deset let. Med tem se je marsikaj spremenilo. Na svetovnih trgih so predvsem zaradi hitre gospodarske rasti Kitajske in Indije začele rasti cene surovin in hrane. Večina južnoameriških držav je s tem povečala vrednost

Zdi se, da ti ljudje nimajo občutka in zavesti, da so za svoja dejanja in opustitve odgovorni pred državljanji.

► izvoza, ustvarila pozitivno trgovinsko bilanco in uravnovesila državni proračun. V nasprotju z Brazilijo, Čilom in Urugvajem, državami, ki so s podobno gospodarsko strukturo dosegle gospodarsko rast brez inflacije, se argentinski vladi to ni posrečilo. Ob izjemno zadovoljivi, trajni gospodarski rasti je inflacija še visoka. Če država reši ta problem, čaka argentinsko gospodarstvo lepa prihodnost.

Verjetno spremljate dogajanje v ZDA. Je mogoče, da največja velesila na svetu zaradi čedalje večjega dolga bankrotira?

O tem pišejo časopisi predvsem zaradi ameriških parlamentarnih debat glede dodatnega zadolževanja, katerih izid, zdaj ko se pogovarjava, še ni znan. Vendar velik državni dolg, čeprav predstavlja za državo breme, sam na sebi še ni zadosten razlog za bankrot. Nevarnost bi bila, če bi ameriška gospodarska rast padla pod višino, potrebno za odplačevanje državnih obveznic. A kaj takega za zdaj ni na vidiku. ZDA so s svojo produktivnostjo in stalno inovativnostjo še vedno na vrhu svetovne gospodarske lestvice, s postopno devalvacijo dolarja pa ohranjajo konkurenčnost na mednarodnih trgih.

V Evropi se veliko govori o nevarnosti tako imenovanega grškega scenarija, ki po mnenju poznavalcev vodi v bankrot. Čedalje več evropskih držav je v težavah, med njimi tudi Slovenija. Je to logična posledica sve-

točne finančne in gospodarske krize ali nesposobnost posameznih vlad za protikrizno ukrepanje?

Slovenija še ni na seznamu držav, ki so blizu grškega scenarija. Hudo pa je, da se temu vztrajno bliža, ne da bi vlada kaj ukrenila. Gospodarska kriza prizadeva večino evropskih držav, a ne v enaki meri. Ker je monetarna politika za vse države z enotno valuto enaka, je razlika med njimi v produktivnosti ter fiskalni in kreditni politiki, ki sta v rokah posameznih držav. Slovenija ima eno najvišjih davčnih in birokratskih obremenitev, zaradi česar je manj privlačna za nove investicije, zato občuti krizo močnejše, kot bi bilo treba. Brez radikalne davčne in proračunske reforme pa bo država res še naprej drsela po grški sledi.

V Sloveniji smo dvajsetletnico samostojne države praznovali z nekoliko grenkim priokusom, saj je država v zadnjih letih gospodarsko močno padla. Številna podjetja so propadla ali so na robu propada, brezposelnost je visoka, revščina narašča ... Nekako se zdi, da je vzrok za to slovenska tranzicija s svojimi stranpotmi v obliki divje privatizacije, tajkunskih zgodb, nedelovanja pravne države itd. ter sedanja nesposobna vlada. Kako gledate na sedanji slovenski zastoj, padec?

Deloma sem na to odgovoril že pri prejšnjem vprašanju, a bi dodal naslednje. Ena od posledic divje privatizacije je bila, da so

se nekaterih velikih podjetij polastili ljudje, ki po svoji formaciji in čutenju niso bili in še danes niso podjetniki. Ti ljudje so se v večini primerov s podjetji okoriščali, namesto da bi jim služili. Slabo vodena podjetja prej ali slej propadejo, kar ni slabo, ker pridejo tako v roke drugih, ki jih utegnejo bolje upravljati. Slabo pa je, če država prek svojega bančnega sistema z vedno novimi posojili, to je s sredstvi, ki jih črpa iz zdravega dela gospodarstva, ohranja ta podjetja umetno pri življenju. Po tem receptu so spravili v bankrot nekdanjo Jugoslavijo, zdaj pa ga politiki istega političnega predznaka ponavljajo v Sloveniji. Tudi na tem področju je nujno treba začeti s temeljitimi gospodarskimi in političnimi reformami, preden rastoča državna zadolženost ob nezadostni in socialno neuravnovešeni gospodarski rasti še v večji meri ne oteži poti iz zastoja, brezposelnosti in revščine.

Sedanja Pahorjeva postkomunistična vlada je bila v zadnjih mesecih na več referendumih močno poražena, vladna koalicija je razpadla, predsednik vlade pa z manjšinsko vlado še kar naprej vztraja na oblasti. Kje vidite vzroke za njihovo tako evidentno nesposobnost?

Poleg nesposobnosti, bi rekel, gre tu za neodgovornost. Zdi se, da ti ljudje nimajo občutka in zavesti, da so za svoja dejanja in opustitve odgovorni pred državljanji. Ker niso bili nikdar klicani na odgovor, si oblast lastijo, kot so se naučili od svojih političnih in bioloških prednikov. Stvari se bodo spremenile, ko jih bodo volivci z dejanjem spomnili, kdo je v demokraciji resnični nosilec oblasti.

Ne ve se še, ali bomo imeli predčasne volitve. Se čudite, da se sedanja oblastna elita tako zagrizeno oklepa oblasti?

Čudil bi se, če bi se ljudje, ki niso nikdar javno obsodili totalitarne teorije in prakse svojih prednikov, obnašali drugače.

Govori se, da bo tranzicijska levica poskušala pred volitvami kot leta 2008 na vse načine čim bolj diskreditirati opozicijo, predvsem SDS in njenega predsednika Janeza Janšona, ki predstavlja glavno alternativno sedanjo oblast. Zakaj se v Sloveniji še danes tako močno demonizirajo predstavniki pomladnih – izvorno demokratičnih sil?

Brez nekaj zgodovinskega spomina je to morda res težje razumeti. Komunisti so namreč od nekdaj – povsod, ne le pri nas – svoje politične nasprotnike skušali diskreditirati, očrtniti s trditvami, ki niso bile resnične. Kakor nacisti so komunisti že leta pred njimi brezobzirno uporabljali laž kot politično sredstvo. To velja danes, ko sicer nimamo več komunistov, za njihove polnopravne dediče,

ki s to tradicijo niso prekinili. Zanje resnica ni vrednota. Večina ljudi si težko predstavlja, da je mogoče tako prepričljivo in vztrajno lagati ter celo graditi neko družbo na strukturi laži. Zato jim mnogi verjemajo, morda ne vsega, a tudi delček laži še vedno ni resnica.

V času osamosvajanja in propada komunizma v Sloveniji ni nihče jasno presegal s strukturami laži. Zaradi ljubega miru so polstoletne laži in klevete, s katerimi so nekdanji oblastniki opravičevali umore in nasilje, ostale nerazčiščene. Zakaj se potem čudite, če se dediči še vedno poslužujejo sredstva, ki je tako dobro služilo njihovim prednikom in s katerim si skušajo še naprej ohranjati nezasluzeni ugled? Resnico je treba spoštovati v celoti in ne le tam, kjer nam koristi danes.

Še pred dvema desetletjema ste bili predsednik zgodovinske predvojnne Slovenske ljudske stranke. Kako gledate na to, da sedanja Slovenska ljudska stranka zavrača predvolilno povezovanje pomladnih strank, da se postavlja vprašanje, ali se bo Nova Slovenija, ki je glavna naslednica nekdanjih Slovenskih krščanskih demokratov, sploh uvrstila v državni zbor?

Ne vem, zakaj sedanja SLS, ki ni naslednica stranke, kateri sem predsedoval do njene združitve z nekdanjo SKD, ne uvidi potrebe po predvolilnem sodelovanju niti z njej sorodno Novo Slovenijo. Morda še vedno manjka potrebna vizija, širina in velikodušnost kot v časih, ko bi se na podlagi programa in skupnih vrednot lahko združili s SKD v močno krščansko demokracijo, ki ima pri nas stoletno tradicijo. Vendar za povezovanje sorodnih političnih sil ni nikdar prepozno, zato tudi v tem pogledu ne izgubljam upanja. Niti najmanj pa ne dvomim, da se bo NSi po naslednjih volitvah vrnila v parlament, od koder je izpadla le zato, ker je del njenih volivcev na zadnjih volitvah taktično podprl SDS.

V zadnjih tednih so nekateri pomladni intelektualci dali pobudo za novo slovensko pomlad, za čim boljše sodelovanje med tako imenovanimi pomladnimi strankami. Tem strankam svetujejo, naj se izogonejo ideološkimi temam, ki desni sredini vedno znova pred volitvami škodujejo zaradi desetletij komunistične indoktrinacije o dobrih partijanih in slabih domobranci ... Do kdaj nas bo polpretekla zgodovina še bremenila?

Omenjeno sodelovanje je potrebno, prav tako tudi soglasje glede konkretnih nalog in izivov. Izogibanje ideološkimi temam pa bi v teh razmerah lahko pomenilo brezbriznost do starih laži. Kot sem že omenil, na megleni, nerazčiščeni preteklosti ni mogoče upati na jasno sedanost in svetlo prihodnost. Če bi se odpovedali zgodovinski resnici, kje bomo potegnili črto in ostali pri tem verodostojni?

Pogaja in trguje se na področju koristi, o vrednotah pa razpravljamo. Svojih pogledov ne vsiljujemo, a jih tudi ne tajimo. Ali ni prav to ena od značilnosti demokracije?

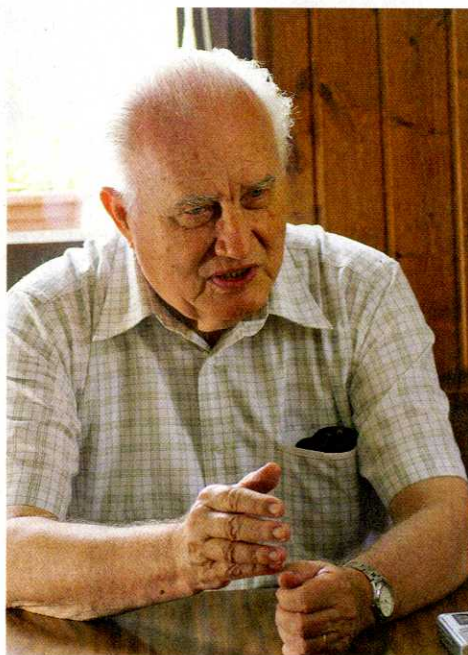
Glede zadnjega dela vašega vprašanja pa bi rekel, da nas ne bremeni zgodovina, temveč laži, ki jih je v zvezi z revolucijo širilo partijsko enoumje. Ne dvomim, da nas bo tudi v tem pogledu nekoč resnica razbremenila.

Ena od simboličnih rešitev tega problema naj bi bila tudi postavitev nacionalnega spomenika vsem žrtvam vojn v Ljubljani. A tudi tu se zapleta ...

Če spomenik ne bo namenjen tudi žrtvam komunistične revolucije med nami, ne bo pripomogel k rešitvi, temveč bo še povečal zmedo.

V preteklih mesecih je slovenska oblast skušala narediti vse, da bi ostali arhivi tajne komunistične politične policije, Službe državne varnosti, zaprti. Kako gledate na to in kako je s tem v Argentini?

Če hočemo kot demokrati presekati s totalitarno dediščino, razčistiti preteklost in popraviti krivice, moramo odpreti okna in vrata, ustvariti politični prepah in dati vse ar-

Sedanji predsednik Slovenije je podobno kot njegovi predniki neskesan naslednik komunistične partije in tega ne skriva.

hive na vpogled javnosti. Kot v večini držav so te vrste arhivi tudi v Argentini v skladu z zakonom nekaj let zaprti, potem pa jih odpro in so javnosti na razpolago. To je bilo po padcu vojaške diktature tudi stališče demokratičnih vlad.

Prihodnje leto bomo imeli predsedniške volitve. Obstaja upanje, da bomo končno dobili normalnega sredinskega predsednika države? Kako vidite sedanjega slovenskega predsednika Danila Türka, ki je odkril Hude jame označil za drugorazredno temo, ki je odlikoval nekdanjega šefa Udbe Tomaža Ertla, ki se vseskozi postavlja na stran tranzicijske levice?

Sedanji predsednik Slovenije je podobno kot njegovi predniki neskesan naslednik komunistične partije in tega ne skriva. To, da državljani, ki so se odločili za demokracijo, še vedno za predsednike svoji državi volijo ljudi, ki častijo žive in mrtve simbole krvavega totalitarizma, ki je prišel na oblast z nasiljem in se ohranjal z diktatom enoumja, je za vsakogar, ki je demokrat, težko razumljivo.

Katere vrednote bi morale biti glavno vodilo slovenske politične elite in celotne slovenske družbe?

Gre za ves slovenski narod. Ne smemo pričakovati, da bi politična elita cenila vrednote, do katerih bi bila druga družba brezbrizna. Pri tem pojasnimo, da so vrednote moralne, ne materialne dobrine, kot so resnica, pravica, svoboda, ljubezen, družina, narod pa tudi življenje. Menim, da ni poglobitveno vprašanje, katere vrednote naj bi bile vodilo naše družbe, temveč ali dajemo vrednotam mesto, ki jim gre. Ali ne raste med nami število ljudi, ki so zapadli grobem materializmu in svet vrednot preprosto prezirajo?

Kadar družba ceni neko vrednoto više od materialnih koristi, jo ta povezuje, medtem ko jo golo iskanje koristi pogosto privede do hudih nasprotij. Zato naj bi bila prva odločitev v narodnem občestvu odločitev za vrednote, potem pa naj sledi pogovor, katera od teh najbolj nagovarja celotno družbo.

In še za konec. Kako bi se moral slovenski narod razvijati v prihodnje?

Kot vsi narodi je tudi slovenski narod velika družina, ki jo poleg skupne kulture in preteklosti ob iskanju skupnih koristi družijo tudi volja sprejeti skupno pot v upanja polno prihodnost. Kakor v družini pomeni v narodu ta odločitev hkrati zadoščenje, notranji mir pa tudi breme. Vendar to breme postane lahko blažljivo, če ga sprejmemo, ker vemo, da s tem pomagamo bližnjim, ki jih imamo radi. Zato, dokler je med nami dovolj rojakov, ki imajo svoj narod radi, ne bodimo v skrbeh za njegovo nadaljnjo pot. **D**